
Wznowienie działalności Towarzystwa Naukowego Warszawskiego

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 46, 7-18

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WZNOWIENIE DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO WARSZAWSKIEGO.

Powstałe w roku 1907 Towarzystwo Naukowe Warszawskie - spadkobierca idei Towarzystwa Przyjaciół Nauk - po 45 latach działalności zostało rozwiązane, a swój dorobek naukowy i cały majątek przekazało Polskiej Akademii Nauk.

Niewątpliwie dużą zasługą Towarzystwa był jego udział, łącznie z Polską Akademią Umiejętności, w utworzeniu Polskiej Akademii Nauk, ale Warszawa utraciła swoje dawne, tradycyjne towarzystwo naukowe; pamięć o nim jednak nie zagięła.

W roku 1974 prof. Jerzy Bukowski i prof. Zygmunt Rybicki opublikowali w numerze 4 Nauki Polskiej obszerny artykuł pt.: "Towarzystwo Naukowe Warszawskie", w którym m.in. napisali:

"Rocznica Kopernikowska przyniosła pogłębienie studium nad stanem nauki w Polsce na przełomie średniowiecza i nowożytności. Dwuchsetlecie powołania Komisji Edukacji Narodowej przyniosło nowe elementy poznania historii oświaty w naszym kraju. Stulecie Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie wzbogaciło naszą wiedzę o instytucjonalnych formach organizacji nauki w Polsce. Na tle tych trzech, tak silnie wyakcentowanych rocznic, dostrzegalną lukę stanowi brak szerszej informacji o działalności naukowej środowiska stołecznego, o instytucjach naukowych poprzedzających w Warszawie powstanie Polskiej Akademii Nauk w roku 1952. Nie jest za późno, aby w formie informacji przyjętej na łamach "Nauki Polskiej"

przypomnieć te instytucjonalne formy działalności naukowej, jakie powstały i rozwinęły się w Warszawie, w okresie bezpośrednio porozbiorowym na przełomie XIX i XX wieku, w okresie II Rzeczypospolitej, aż po pierwsze lata Polski Ludowej. Uzupełnienie takie wydaje się tym bardziej celowe, że z ideą i powstaniem Polskiej Akademii Nauk wiąże się w sposób istotniejszą działalność Towarzystwa Naukowego Warszawskiego niż innych instytucji naukowych i organów odpowiedzialnych za organizację nauki w kraju".

Po czym następuje obszernie omówienie działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Analogiczny artykuł w języku angielskim ci sami autorzy opublikowali w nr 1, 1973 "The Review of the Polish Academy of Sciences".

W siedem lat później, dnia 24 listopada 1980 Piotr Strebeyko opublikował w "Życiu Warszawy" krótki artykuł pt.: "W 100 rocznicę powstania Towarzystwa Przyjaciół Nauk", w którym również przypomniał działalność i zasługi TNW jako spadkobiercy szczytnych idei TPN. Poza tym już w początkach listopada zwrócił się do niektórych dawnych członków TNW z propozycją spotkania, aby rozważyć sprawę reaktywowania Towarzystwa. Spotkanie to odbyło się w mieszkaniu prof. Piotra Kubikowskiego przy ul. Kredytowej 8 dnia 23 listopada 1980 - w rocznicę powstania TPN. Przybyło na nie ośmiu członków TNW reprezentujących poszczególne Wydziały, mianowicie profesorem: Stanisław Feliksiak, Aleksander Gieysztor, Tadeusz Gorchyński, Wiktor Kemula, Piotr Kubikowski, Franciszek Krzysik,

Stanisław Skorupka i Piotr Strabeyko, który w przemówieniu wstępnym podkreślił, że wszystkie większe miasta w Polsce mają swoje towarzystwa naukowe tylko Warszawa go nie ma. Reaktywowanie TNW jest nakazem chwili. Jeżeli zaraz nie podejmiemy się skutecznego działania, to nasze zasłużone Towarzystwo zgaśnie tak, jak zgasło TPN, w wyniku naturalnego odejścia wszystkich członków. Jednocześnie wyjaśnił, że zebranie to ma charakter wstępny. Jeżeli uznamy reaktywowanie TNW za celowe, zwrócimy się do wszystkich dawnych członków TNW z propozycją wznowienia jego działalności. Na przewodniczącego obrad wybrano jednogłośnie prof. W. Kemulę.

W półtoragodzinnej dyskusji zebrani wyrazili opinię, że reaktywowanie TNW w nieco zmienionej formie jest potrzebne. Musimy zrezygnować z prowadzenia zakładów badawczych, ograniczając działalność do zebrań naukowych i wydawnictw. Prof. A. Gieysztor zaproponował, żeby TNW było korporacją uczonych, która będzie rozwijała naukową działalność odczytową i wydawniczą, obejmującą szeroką problematykę interdyscyplinarną, którą nie prowadzi PAN. Przed zakończeniem zebrania odczytano listę członków TNW z roku 1952 i ustalono listę osób zmarłych oraz pozostałych przy życiu. Następne spotkanie wyznaczono na dzień 30 listopada 1980 w Instytucie Historycznym UW. Protokół podpisali wszyscy obecni.

W dniu 30 listopada 1980 w Instytucie Historycznym UW odbyło się drugie zebranie, na które przybyli profesorowie: S. Feliksiak, A. Gieysztor, W. Kemula, F. Krzysik, P. Kubikowski,

W. Nowicki, S. Skorupka i P. Strebeyko. Obradom przewodniczył jak poprzednio prof. W. Kemula.

P. Strebeyko odczytał protokół z poprzedniego zebrania i przedstawił stan osobowy T-wa: Wydział I Językoznawstwa i Historii Literatury ma 2 członków zwyczajnych i 7 korespondentów, Wydział II Nauk Historycznych, Społecznych i Filozoficznych ma 6 czł. zw. i 8 korespondentów, a Sekcja Nauk Praniczych i Ekonomicznych - 2 czł. zw. i żadnego korespondenta, Wydział III Nauk Matematyczno-Fizycznych ma 5 czł. zw. i 7 korespondentów, Wydział IV Nauk Biologicznych ma 5 czł. zw. i 3 korespondentów, Wydział V Nauk Lekarskich ma 1 czł. zw. i 4 korespondentów, Wydział VI Nauk Technicznych ma 6 czł. zw. i 13 korespondentów, a Sekcja Nauk Rolniczych tego Wydziału ma 2 czł. zw. i 1 korespondenta. W sumie z ogólnej liczby 345 członków w roku 1952 pozostało przy życiu 72, mianowicie 29 czł. zw. i 43 korespondentów. Zaznaczył, że nie ma jeszcze formalnych trudności ze wznowieniem działalności Towarzystwa Naukowego Warszawskiego zgodnie ze statutem, ale trzeba w najbliższym czasie dokonać wyboru nowych członków, aby zapewnić dalsze istnienie Towarzystwa.

W ogólnej dyskusji prof. S. Skorupka podkreślił niezbędność działalności wydawniczej: prof. W. Nowicki zwrócił uwagę na istotne znaczenie bazy materialnej dla istnienia i aktywności Towarzystwa, a prof. A. Gieysztor zaproponował, aby rozesłać we właściwym czasie krótki list do wszystkich członków TNW z prośbą o wypowiedź na temat wznowienia naszej

działalności i ew. podpisanie wspólnej petycji do władz administracyjnych w sprawie reaktywowania Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Zredagowanie listu w imieniu dziewięćciosobowej grupy inicjatorów powierzono profesorom: A. Cieysztorowi, W. Kemuli i P. Strebeyce.

Terminu następnego zebrania nie ustalono; będzie on uzależniony od ogólnej sytuacji w kraju i możliwości dalszego działania.

Dnia 24 kwietnia 1981 r. rozesłano do 68 dawnych członków TNW pismo następującej treści:

Do Członków Towarzystwa Naukowego Warszawskiego:

Silne tradycje uspołecznienia nauki polskiej, a w szczególności środowiska warszawskiego oraz aktualne dążenia do restytucji takich wartości, jak autorytet naukowy i ciągłość samorządnych zrzeszeń stanowią podstawę zamiaru reaktywowania Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Jego zadania kształtować powinny potrzeby nauki w Warszawie, nie zaspakajane w dostatecznej mierze lub nie uwzględniane w dotychczasowych statutowych działaniach Polskiej Akademii Nauk, zarówno w jej pionie korporacyjnym jak też instytutowym. Również naukowe towarzystwa specjalistyczne w Warszawie potrzebom tym nie czynią zadość.

Jako motywy restytucji Towarzystwa Naukowego Warszawskiego wysunąć należy: po pierwsze potrzebę kontynuowania tradycji działalności Towarzystwa Przyjaciół Nauk założone-

go w Warszawie w roku 1800, a wkrzeszonego jako Towarzystwo Naukowe Warszawskie w roku 1907; powtórne utworzenie samorządnej reprezentacji uczonych środowiska warszawskiego, zgodnie ze statutem TNW; po trzecie odczuwa się w Warszawie żywą potrzebę spotkań naukowych o charakterze międzydyscyplinarnym, spotkań grupujących wokół dyskusji wysokiej miary specjalistów i młodą, lecz już doświadczoną kadrę pracowników nauki. Z tą działalnością, podstawową dla towarzystwa naukowego, łączy się potrzeba wznowienia odpowiednich wydawnictw. Reaktywowane Towarzystwo zwróci się do Polskiej Akademii Nauk o przyznanie mu podobnych uprawnień, jakie mają np. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk lub Wrocławskie Towarzystwo Naukowe.

Grupa dziewięciu członków TNW, która występuje z tą inicjatywą, uprzejmie prosi o przybycie na zebranie w celu podpisania wniosku do Prezydium Polskiej Akademii Nauk i władz administracyjnych o reaktywowanie Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Zebranie odbędzie się dnia 6 maja br. o godz. 18 w Pałacu Staszica /sala Kółkajaja/.

W razie nieprzybycia na zebranie uprzejmie prosimy o poparcie pisemne naszej inicjatywy nadesłane pod adresem:

P. Strebeyko, Al. 3-Maja 5 m 7, 00-401 Warszawa.

Z upoważnienia Kolegów

Piotr Strebeyko

Wiktor Kemula

Warszawa, 24.04.1981

W załączeniu przesyłamy odpisy dwóch protokołów wstępnych zebrania organizacyjnych.

W zebraniu, które się odbyło 6 maja 1981 wzięło udział 24 dawnych członków TNW, a 11 nadesłało listy popierające inicjatywę reaktywowania TNW. W krótkiej dyskusji, w której głos zabrali profesorowie: Piotr Biegański, Wiktor Kemula, Witold Nowicki, Eugeniusz Olszewski, Stanisław Skorupka, Piotr Strebeyko i Aleksander Szczygieł, zastanawiano się nad formą przyszłej działalności TNW i formalnościami niezbędnymi do uzyskanie osobowości prawnej. Na zakończenie dyskusji przewodniczący zebrania prof. Wiktor Kemula zaproponował podjęcie uchwały o reaktywowaniu TNW i wybranie grupy osób, któraby pełniła funkcje Tymczasowego Zarządu, a prof. S. Skorupka zaproponował, aby w Zarządzie Tymczasowym reprezentowany był każdy dawny Wydział Towarzystwa przez jednego członka tego Wydziału.

W wyniku jawnego głosowania zebrani jednogłośnie podjęli uchwałę o kontynuowaniu działalności TNW i dokonali wyboru Tymczasowego Zarządu w następującym składzie: Stanisław Skorupka /Wydz. I/, Jan Zachwatowicz /Wydz. II/, Wiktor Kemula /Wydz. III/, Tadeusz Górczyński /Wydz. IV/, Piotr Kubikowski /Wydz. V/, Witold Nowicki /Wydz. VI/ i Piotr Strebeyko - Sekretarz Zarządu. Przewodniczącym został jednogłośnie wybrany prof. W. Kemula.

Zarząd zobowiązał się przesłać w najbliższym czasie do Prezesa PAN pismo informujące o podjętej przez dawnych członków TNW uchwale z prośbą o poparcie starań podejmowanych w celu aktualizacji osobowości prawnej TNW.

Po zebraniu ogólnym odbyło się pierwsze posiedzenie Tymczasowego Zarządu w celu zredagowania pisma do Prezesa PAN. Wybrano także zastępcę przewodniczącego Zarządu w osobie prof. Jana Zachwatowicza.

Na następnym zebraniu Tymczasowego Zarządu w dniu 14 maja 1981 prof. W. Nowicki zaproponował, aby do Zarządu dokooptować prof. Jerzego Bukowskiego. Na ogólnym zebraniu Towarzystwa w dniu 6 maja 1981 kandydatury jego nie wysunięto, gdyż był on nieobecny z powodu swego udziału w posiedzeniu komisji sejmowej, która się odbywała w tym samym czasie. Prof. Nowicki wyraził przekonanie, że udział prof. Bukowskiego w Zarządzie będzie bardzo pożyteczny. Wyboru dokonano jednogłośnie. Prof. Bukowski przez rok brał czynny udział w pracach Zarządu aż do ostatnich dni swego życia.

Skład Zarządu ulegał pewnym zmianom. Dnia 5 stycznia 1982 zmarł prof. Tadeusz Górczyński. Sprawy Wydziału IV przejął P. Strabeyko. Z powodu trwającej od listopada 1981 choroby prof. J. Zachwatowicza na jego propozycję zaproszono do Zarządu prof. Piotra Biegańskiego, jako przedstawiciela Wydziału II. Dnia 1 maja 1982 zmarł prof. Jerzy Bukowski. Na wniosek prof. W. Nowickiego przedstawicielem Wydziału VI w Tymczasowym Zarządzie został wybrany prof. Eugeniusz Olszewski.

Pierwszą czynnością Tymczasowego Zarządu były starania o zarejestrowanie Towarzystwa. Wymagało to zmiany statutu, gdyż Towarzystwo już nie posiada nieruchomości ani zakładów

naukowych, którym w dawnym statucie było poświęconych 40 paragrafów. Sekretarz zwrócił się z prośbą o pomoc do prawników PAN i w krótkim czasie otrzymał projekt nowego statutu, przystosowanego do obecnych warunków działalności TNW, w czerwcu 1981 r. nawiązano kontakt z Urzędem m.stoż. Warszawy i dn. 14 sierpnia 1981 r. złożono dokumenty niezbędne do zarejestrowania Towarzystwa. Projekt statutu uległ jeszcze pewnym zmianom i dn. 4 grudnia 1981 r. otrzymaliśmy zatwierdzony statut. TNW zostało zarejestrowane pod numerem 1066.

W myśl wymagań władz administracyjnych do wniosku o zarejestrowanie Towarzystwa należało dołączyć listę członków założycieli. Jako członków założycieli podano wszystkich dawnych członków TNW, którzy wzięli udział w zebraniu w dn. 6 maja 1981 r. lub poparli inicjatywę reaktywowania TNW.

Lista członków założycieli.

Osman Achmatowicz	Janusz Lech Jakubowski
Piotr Biegański	Jadwiga Karwasińska
Mieczysław Brahmer	Wiktor Kemula
Irena Chmielewska	Stefan Kieniewicz
Jerzy Choróbaki	Tomasz Kluz
Stanisław Feliksiak	Józef Kochman
Aleksander Gieysztor	Tadeusz Kotarbiński
Tadeusz Górczyński	Piotr Kubikowski
Konrad Górski	Stanisław Lorentz
Janusz Groszkowski	Ignacy Malecki
Wilhelmina Iwanowska	Marian Małowist

Jerzy Mutermilch	Stanisław Skorupka
Witold Nowacki	Jerzy Skowroński
Witold Nowicki	Stefania Skwarczyńska
Antonina Obrębska-Jabłńska	Piotr Strebeyko
Eugeniusz Olszewski	Aleksander Szczygieł
Jerzy Ostromęcki	Witold Tomassi
Janusz Pajewski	Władysław Tomkiewicz
Wanda Polackowa	Tadeusz Urbański
Stefan Zb. Różycki	Jan Zachwatowicz
Zygmunt Rybicki	Kazimierz Zembrzusi

Wobec dużej liczby zmarłych w ciągu 30 lat dawnych członków Towarzystwa, podstawowym zadaniem Tymczasowego Zarządu było dokonanie wyboru nowych członków. Dnia 11 listopada 1981 r. odbyło się Ogólne Zebranie Administracyjne pozostałych przy życiu dawnych członków zwyczajnych TNW, którzy dokonali aktu uwyciecznienia 40 dawnych członków korespondentów na podstawie ich dorobku naukowego. W wyniku tej akcji liczba członków uprawnionych do wyboru nowych członków wzrosła na każdym wydziale do kilku lub kilkunastu osób, co umożliwiło przeprowadzenie dwustopniowych wyborów nowych członków, zgodnie z zaleceniami statutu.

Stan wojenny zahamował działalność Towarzystwa, ale poszczególne wydziały przygotowały listy kandydatów na nowych członków, i na Ogólnym Zebraniu Administracyjnym w dn. 13 października 1982 r. w tajnym głosowaniu przyjęto 100 nowych członków zwyczajnych oraz 42 korespondentów.

Dnia 27 października 1982 odbyło się drugie Ogólne Zebranie Administracyjne z udziałem nowowybranych członków zwyczajnych TNW, na którym Zarząd Tymczasowy złożył sprawozdanie ze swej działalności, a Zebranie dokonało wyboru nowego Zarządu i Komisji Rewizyjnej, zgodnie z obowiązującym statutem.

W czasie półtorarocznej działalności Zarząd Tymczasowy odbył 13 posiedzeń, z których 4 były poświęcone głównie sprawie nowego statutu, a pozostałe - wyborom nowych członków, regulaminom wewnętrznym, sprawom lokalowym, finansowym i wydawniczym oraz przyszłej działalności Towarzystwa. Z inicjatywy prof. P. Biegańskiego postanowiono wydeć medal pamiątkowy w 75 rocznicę powstania TNW.

Nie dysponując żadnymi funduszami Zarząd Tymczasowy nie mógł rozpocząć działalności wydawniczej, ale na zebraniu w dniu 29 lipca 1982 omawiano ten problem i przewidywano, że działalność wydawniczą rozpocznie się od wydania Rocznika. Materiały byłyby przygotowane do druku w roku 1983, a opublikowane - w roku 1984.

Następnie wznowi się sprawozdania z działalności poszczególnych Wydziałów. Sprawy te należą do kompetencji nowego Zarządu.

Bardzo istotnym warunkiem normalnej działalności Towarzystwa jest posiadanie własnego lokalu. W czerwcu 1981 prof. T. Kotarbiński wyraził zgodę na korzystanie z jego gabinetu w Pałacu Staszica wspólnie z Polskim Towarzystwem Filozoficznym,

a pani mgr Janina Aumillerowa, kierowniczka biura Polskiego Towarzystwa Filozoficznego ofiarowała swą bezinteresowną pomoc i przez kilkanaście miesięcy pomagała w pracach sekretariatu TNW. W lipcu 1982 Towarzystwo otrzymało nieduży pokój nr 5 na antresoli Pałacu Staszica. Uzyskanie większego lokalu jest niezbędnym warunkiem normalnej działalności Towarzystwa.

Sprawozdaniem złożonym przez sekretarza w dniu 27 października 1982 na Ogólnym Zebraniu Administracyjnym TNW Tymczasowy Zarząd zakończył swą działalność.